

УДК 327

СОЦІОЛОГІЯ У ВИВЧЕННІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Анісімова О.Ю.,

к.е.н., молодший науковий співробітник

НДЧ ІМВ Київського національного університету імені Тараса

Шевченка

Міжнародні відносини як наукова дисципліна веде свій початок від досліджень міжнародної політики, причому в якості об'єкта дослідження виступає аналіз відносин між державами у міжнародній системі. Хоча певні теорії і підходи можна віднести до сучасних і класичних політичних теорій, однак активний розвиток науки пов'язаний з Холодною війною. Поступово теорії міжнародних відносин почали включати концепції інших дисциплін, зокрема соціології. В процесі такої трансформації визначення міжнародних відносин як дослідження міжнародної політики почало змінюватись. Зокрема, з'явилися спроби створення широкого соціологічного підходу до міжнародних відносин.

Активні спроби створення міждисциплінарного підходу до міжнародних відносин з використанням концепцій економіки, політики і соціології з'явилися лише у кінці ХХ століття. Таким чином, міждисциплінарний підхід до міжнародних відносин знаходиться у процесі становлення. На даний момент, основними напрямками включення соціології до дослідження міжнародних відносин є історична соціологія і конструктивізм.

Окремі концепції соціології як науки вже давно використовувалися в теорії міжнародних відносин, однак останнім часом зв'язок між ними почав поглиблюватись. Деякі науковці-соціологи вважають, що теорія міжнародних відносин як наука сформувалася лише на початку ХХ століття, а до того вона використовувала елементи політичної і соціальної теорій.

Як наслідок, дослідники схилиються до думки, що, на відміну від соціології, економіки і політичних наук, теорія міжнародних відносин не була започаткована у XVIII-XIX століттях як спроба зрозуміти вплив модернізму на європейське суспільство, тобто низки процесів, що виникли внаслідок появи промислового капіталізму і бюрократичної держави й розробки нових технік у війсьній сфері. Також, теорії міжнародних відносин не з'явилися як реакція на такі явища як рабство, колоніалізм й імперіалізм.

Як наслідок, пізня поява теорій міжнародних відносин мала певні наслідки. Серед них той факт, що розвиток даної галузі науки дещо запізнився у розвитку і вона не є такою чітко визначеною як попередні дисципліни.

Таким чином, дослідники прийшли до висновку, що теорія міжнародних відносин у своєму розвитку фактично пішла двома шляхами. Перший напрям зосередився суто на одному аспекті міжнародних відносин, при цьому поза увагою залишилося багато питань, зокрема, розвиток світового ринку, тому, на думку науковців, цей підхід є дещо поверхневим.

З іншого боку, в рамках другого напрямку дослідники намагалися будувати теорії міжнародних відносин, базуючись на досягненнях інших, більш зрілих наук, зокрема, соціології. Більш того, вважається, що теоретики міжнародних відносин не завжди визнавали такий зв'язок, а іноді просто запозичували релевантні концепції. Особливо виразно зв'язок між теорією міжнародних відносин і соціологією можна побачити в таких теоріях міжнародних відносин як соціальний конструктивізм і критична теорія міжнародних відносин. Зокрема, ці теорії використовують визначення сили, дії та причинно-наслідкового зв'язку, прийняті у соціологічних науках.

Загалом, соціологія посідає важливе місце у соціальних науках, зокрема, завдяки тому, що вона досліджує окремі форми і явища сучасного

суспільства, які виникли внаслідок "подвійної революції", що відбулася у Європі в кінці XVIII століття: промислової (економічної) революції в Англії і демократичної (політичної) революції у Франції.

Хоча теоретики міжнародних відносин і стверджують, що їх доробок спирається переважно на політичну теорію, міжнародне право і світову історію, однак, вплив соціологічних теорій можна побачити у багатьох підходах до міжнародних відносин. Наприклад, хоча Кеннет Уолтс активно використовував концепції мікроекономіки при побудові своєї теорії міжнародної політики, він також запозичив концепцію Еміля Дюркгейма щодо міжнародної анархії, хоча й у видозміненому вигляді. Зокрема, він створив концепцію поділу на національний і міжнародний порядок за аналогією концепції Дюркгейма про механічну й органічну солідарність. Він стверджував, що міжнародний порядок характеризується механічною солідарністю, тобто відсутністю функціональної диференціації, яка необхідна у складному суспільстві, тому держави можуть мати лише дуже слабкі відносини.

А це означає, що на цьому рівні завжди буде існувати анархія. На відміну від міжнародної політики, національний рівень характеризується органічною солідарністю, тобто функціонально диференційованим простором, в якому актори пов'язані між собою інтегрованою і переважно добровільною ієрархією.

Таким чином, можна стверджувати, що структурний реалізм Уолтса як теорія міжнародних відносин базується на певних соціологічних концепціях. З іншого боку, вчені-соціологи критикують подібне запозичення, оскільки вважають, що деякі поняття були інтерпретовані неакуратно.

З іншого боку, на відміну від структурного реалізму, який вважається дещо невдалою спробою використання міждисциплінарного підходу, конструктивізм вважається одним з вдалих прикладів

міждисциплінарної теорії міжнародних відносин, що використовує соціологічні концепції.

Наприклад, критикуючи структурний реалізм Олександр Вендт активно використовував різноманітні соціологічні концепції й підходи, зокрема, американський символічний інтеракціонізм Джорджа Міда й Ервінга Гоффмана, теорію структурування Антоні Гідденса і соціологію знань Пітера Бергера і Томаса Лакмана.

Зокрема, вважається, що теорія конструктивізму, запропонована Вендтом, базується на структуралістичних тенденціях діалектичного матеріалізму і критиці структурного функціоналізму. Вендт визначав, що міжнародна система - це площина, у якій держави не тільки обмежені вимогами анархії, але й активно створюють її. Він виділяв три основні "культури анархії", в кожній з яких певні соціальні ролі (ворожнеча, суперництво і дружба) слугують символічними технологіями, за якими діють держави. Згідно Вендта, матеріальні здатності не можна зрозуміти без попереднього розуміння соціального контексту, в якому відбувалися й інтерпретувалися ці відносини.

Таким чином, соціальний конструктивізм став одним з яскравих прикладів міждисциплінарного підходу до міжнародних відносин з використанням концепцій соціології.